

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Αριθμός προσφυγής 52484/18)

ΑΠΟΦΑΣΗ

Άρθρο 9 * Εκδήλωση θρησκείας ή πεποίθησης (αρνητική πτυχή) * Το πιστοποιητικό γέννησης αποκαλύπτει την επιλογή των γονέων να μην βαπτίσουν το παιδί τους * Γνωστοποίηση θρησκευτικών πεποιθήσεων σε συχνά χρησιμοποιούμενα δημόσια έγγραφα, εκθέτοντας τους κατόχους τους σε κίνδυνο διακρίσεων σε συναλλαγές με διοικητικές αρχές * Επέμβαση, που απορρέει από την ευρέως διαδεδομένη πρακτική των εγχώριων ληξιαρχείων, που δεν προβλέπεται από το νόμο

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

25 Ιουνίου 2020

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

25.09.2020

Η παρούσα απόφαση έχει καταστεί οριστική βάσει του Άρθρου 44§2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Σταυρόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε Επιτροπή αποτελούμενη από τους:

Ksenija Turkovic, *Πρόεδρος,*

Krzysztof Wojtyczek,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Ales Pejchal,

Pere Pastor Vilanova,

Jovan Ilievski,

Raffaele Sabato, *δικαστές,*

και τον Abel Campos, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Λαμβάνοντας υπ' όψιν:

την προσφυγή υπ' αριθμόν 52484/18 κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία κατατέθηκε στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση") από τρεις Έλληνες υπηκόους, τους κ.κ. Νικόλαο Σταυρόπουλο, Ιωάννα Κραβάρη και Σταυρούλα-Δωροθέα Σταυροπούλου ("προσφεύγοντες"), στις 31 Οκτωβρίου 2018,

την απόφαση κοινοποίησης της προσφυγής στην Ελληνική Κυβέρνηση ("Κυβέρνηση"),

την απόφαση να δοθεί προτεραιότητα στην προσφυγή (Κανόνας 4 του Κανονισμού του Δικαστηρίου),

τις παρατηρήσεις που κατέθεσε η εναγόμενη Κυβέρνηση και τις απαντητικές παρατηρήσεις που κατέθεσαν οι προσφεύγοντες,

τα σχόλια που κατέθεσε ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος κλήθηκε να παρέμβει από την Πρόεδρο του Τμήματος, σύμφωνα με το Άρθρο 36§2 του Κανονισμού του Δικαστηρίου,

Αφού συνεδρίασε κατ' ιδίαν στις 2 Ιουνίου 2020,

Εκδίδει την κατωτέρω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η προσφυγή αφορά την καταχώρηση του ονόματος της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησης. Ειδικότερα, το όνομά της καταχωρήθηκε στη ληξιαρχική πράξη γέννησης με την προσθήκη, που παρατίθεται εντός παρένθεσης, συντομογραφίας της λέξης "ονοματοδοσία". Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι ο νόμος δεν απαιτεί από τα ληξιαρχεία να προσδιορίζουν κατά πόσον το όνομα του παιδιού δόθηκε με πολιτική ή θρησκευτική πράξη, και ότι ο εν λόγω προσδιορισμός αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας της θρησκείας. Ισχυρίστηκαν επίσης ότι γνωστοποιούσε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, κατά παράβαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

2. Ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες γεννήθηκαν το 1961, και η τρίτη προσφεύγουσα γεννήθηκε το 2007. Οι προσφεύγοντες διαμένουν στην Οξφόρδη του Ηνωμένου Βασιλείου. Εκπροσωπήθηκαν από τον πρώτο προσφεύγοντα και τον κ. Σ. Σκληρή, δικηγόρους Οξφόρδης και Αθηνών αντίστοιχα.

3. Η Κυβέρνηση εκπροσωπήθηκε από την εξουσιοδοτημένη εκπρόσωπο του Πληρεξουσίου της, κα. Ο. Πατσοπούλου, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

4. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως υποβλήθηκαν από τους διαδίκους, συνοψίζονται ως εξής.

5. Στις 17 Αυγούστου 2007, ο πρώτος προσφεύγων, με την ιδιότητα του πατέρα της τρίτης προσφεύγουσας και με εξουσιοδότηση της δεύτερης προσφεύγουσας, με την ιδιότητα της μητέρας της τρίτης προσφεύγουσας, μετέβη στο Ληξιαρχείο Αμαρουσίου για να καταχωρήσει τη γέννηση της κόρης τους, δηλ. της τρίτης προσφεύγουσας.

6. Ο υπάλληλος του ληξιαρχείου καταχώρησε το όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στο μητρώο γεννήσεων. Δίπλα στο όνομά της, συμπεριέλαβε σημείωση εντός παρένθεσης, γράφοντας τη λέξη "ονοματοδοσία" σε συντομογραφία.

7. Στις 19 Οκτωβρίου 2007, οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας για την ακύρωση της ληξιαρχικής πράξης της τρίτης προσφεύγουσας όσον αφορά τη σημείωση "ονοματοδοσία". Ισχυρίστηκαν ότι αποτελούσε αναφορά στο γεγονός ότι το παιδί τους δεν είχε βαπτιστεί, αποκαλύπτοντας έτσι τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους. Στις 6 Μαρτίου 2018 το Συμβούλιο της Επικρατείας, παραθέτοντας τα άρθρα 25 και 26 του Ν.344/1976 (βλ. παράγραφο 8 κατωτέρω), απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη, αποφαινόμενο ότι οι προσφεύγοντες δεν διέθεταν έννομο συμφέρον. Ειδικότερα, ο Ν.344/1976 προέβλεπε ότι το όνομα του νεογνού καταχωρίζεται στη ληξιαρχική πράξη της γέννησης μόνο με ονοματοδοσία, δηλ. από τους γονείς ή τους επίσημους κηδεμόνες ύστερα από δήλωση του ονόματος του παιδιού ενώπιον του αρμόδιου ληξιαρχείου, ανεξαρτήτως του κατά πόσον το παιδί θα βαπτιστεί αργότερα. Συνεπώς, η σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας απλώς επαναλάμβανε τον τίτλο του άρθρου 25 του Ν.344/1976, και ήταν ο μόνος νόμιμος τρόπος απόκτησης ονόματος. Συνεπώς, δεν μπορούσε να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός ότι αποτελούσε λόγο διάκρισης και επέφερε στους προσφεύγοντες τη διατεινόμενη βλάβη.

II. ΣΥΝΑΦΕΣ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

I. ΝΟΜΟΣ 344/1976

8. Οι σχετικές διατάξεις του Ν.344/1976, όπως ίσχυε τότε, έχουν ως εξής:

Άρθρο 8

Ληξιαρχικά βιβλία - Ληξιαρχικές πράξεις

"1. Για τη βεβαίωση της αστικής κατάστασης του φυσικού προσώπου, σε κάθε Ληξιαρχείο τηρούνται βιβλία γεννήσεων, γάμων, συμφώνων συμβίωσης (ετερόφυλων προσώπων), θανάτων και εκθέσεων.

2. Τα ληξιαρχικά βιβλία είναι δημόσια.

3. Στα ληξιαρχικά βιβλία καταχωρίζονται οι πράξεις που έχουν σαν αντικείμενο τη βεβαίωση γεννήσεως, γάμου ή θανάτου του φυσικού προσώπου, την ισχύ της συμφωνίας των προσώπων που κατάρτισαν σύμφωνο

συμβίωσης, τη μεταβολή του περιεχομένου ή τη διόρθωση τέτοιας ληξιαρχικής πράξης.

4. Η καταχώριση ή διόρθωση ή μεταβολή του περιεχομένου των ληξιαρχικών πράξεων γίνεται επί τη δηλώσει του προς τούτο οριζόμενου υπό του παρόντος νόμου προσώπου...".

Άρθρο 8Α

Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Ληξιαρχικών Πράξεων

"1. Στο Υπουργείο Εσωτερικών δημιουργείται Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Ληξιαρχικών Πράξεων και τηρείται κεντρική βάση δεδομένων αυτού. Στο σύστημα αυτό επιτρέπεται η είσοδος μόνο διαπιστευμένων χρηστών...

...

4. Οι ληξιαρχικές πράξεις τυπώνονται αποκλειστικά από το Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Ληξιαρχικών Πράξεων και φέρουν χαρακτηριστικό ασφαλείας που παράγεται αυτόματα από το πληροφοριακό σύστημα".

Άρθρο 13

Διόρθωση στοιχείων ληξιαρχικών πράξεων

"1. Προς διόρθωση ληξιαρχικής πράξεως απαιτείται τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

2. Σφάλματα, προφανώς εκ παραδρομής, παρεισφρήσαντα σε ληξιαρχική πράξη, που δεν αφορούν τον τόπο, ημέρα, μήνα, έτος και ώρα τελέσεως του γεγονότος που βεβαιώνει η πράξη, μπορούν να διορθωθούν και με την άδεια του Εισαγγελέως Πρωτοδικών ή, όπου δεν εδρεύει Εισαγγελέας, του Ειρηνοδίκη, που εκδίδεται μετά από έρευνα και εξακρίβωση των πραγματικών στοιχείων, με αίτηση παντός έχοντος έννομο συμφέρον...".

Άρθρο 25

Ονοματοδοσία

"Το όνομα του νεογνού καταχωρίζεται στη ληξιαρχική πράξη της γέννησης ύστερα από δήλωση των γονέων του που ασκούν τη γονική

μέριμνα ή του ενός από αυτούς εφόσον έχει έγγραφη εξουσιοδότηση του άλλου, θεωρημένη για το γνήσιο της υπογραφής από δημόσια, δημοτική ή κοινοτική αρχή. Αν ο ένας από τους γονείς δεν υπάρχει ή δεν έχει τη γονική μέριμνα, η δήλωση του ονόματος γίνεται από τον άλλο γονέα. Αν και ο δυο γονείς δεν υπάρχουν ή δεν έχουν γονική μέριμνα, το όνομα καταχωρίζεται με δήλωση αυτού που έχει την επιτροπεία του προσώπου του τέκνου. Η γενομένη σύμφωνα με τα ανωτέρω δήλωση ονοματοδοσίας δεν ανακαλείται".

Άρθρο 26

Καταχώριση βάπτισης στο βιβλίο γεννήσεων

"1. Η βάπτιση καταχωρίζεται στο περιθώριο της ληξιαρχικής πράξεως γεννήσεως εντός ενενήντα ημερών από την τέλεση αυτής, με προσκόμιση δήλωσης του τελέσαντος ή συμπράξαντος στην ιεροπραξία θρησκευτικού λειτουργού.

Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, η σχετική δήλωση γίνεται δεκτή από το ληξίαρχο, συνεπάγεται, όμως, τις κυρώσεις που προβλέπονται από το άρθρο 49 του ίδιου νόμου.

2. Υπόχρεοι προς δήλωση της βάπτισης είναι:

α) ο βαπτισθείς, εφ' όσον έχει συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας του,

β) ο πατέρας ή η μητέρα ή άλλος έχων την επιμέλεια του προσώπου αυτού,

γ) ο ανάδοχος και

δ) οι συγγενείς εξ αίματος του βαπτισθέντος μέχρι και του τρίτου βαθμού, με εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 21.

3. Η βάπτιση που σημειώνεται στο περιθώριο της ληξιαρχικής πράξεως γεννήσεως περιλαμβάνει τη χρονολογία της βάπτισης, το στο νεογνό τυχόν δοθέν όνομα, το όνομα και επώνυμο του δηλούντος, του αναδόχου, του ιερέως και των τυχόν κατά το άρθρο 10 προσληφθέντων μαρτύρων".

II. ΥΑ Φ.1/2013

9. Τα σχετικά σημεία της υπουργικής απόφασης Φ.1/2013 έχουν ως εξής:

"Α. Αρχικές καταχωρήσεις

1. Τα Ληξιαρχικά Βιβλία Γεννήσεων, Γάμων, Συμφώνων Συμβίωσης και Θανάτων τηρούνται σε Τόμους των 250 φύλλων. Κάθε Τόμος δημιουργείται από εκτυπωμένα φύλλα ληξιαρχικών πράξεων Γεννήσεων, Γάμων, Συμφώνων Συμβίωσης και Θανάτων αντίστοιχα, που τυπώνονται από το Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Ληξιαρχικών Πράξεων σε χαρτί Α4 και υπογράφονται από τον δηλούντα το γεγονός και τον Ληξίαρχο.

Τα εκτυπωμένα αυτά φύλλα ληξιαρχικών πράξεων αποτελούν τη βεβαίωση γεννήσεως, γάμου ή θανάτου του φυσικού προσώπου, την ισχύ της συμφωνίας των προσώπων που κατάρτισαν σύμφωνο συμβίωσης, την μεταβολή του περιεχομένου ή τη διόρθωση της αντίστοιχης ληξιαρχικής πράξης.

Γ. Χορήγηση αντιγράφων

Τα από το Πληροφοριακό Σύστημα εκδιδόμενα αντίγραφα και αποσπάσματα των ληξιαρχικών πράξεων, υπογράφονται από τον Ληξίαρχο και έχουν όμοια αποδεικτική ισχύ προς τις ενυπόγραφες εκ μέρους των δηλούντων και του Ληξιάρχου εκτυπωμένες ληξιαρχικές πράξεις".

III. ΚΠολΔ

10. Το σχετικό άρθρο του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας έχει ως εξής:

Άρθρο 782

"1. Όταν ο νόμος απαιτεί δικαστική απόφαση για να βεβαιωθεί ένα γεγονός με το σκοπό να συνταχθεί ληξιαρχική πράξη, η απόφαση εκδίδεται με αίτηση όποιου έχει έννομο συμφέρον ή του εισαγγελέα από το ειρηνοδικείο της περιφέρειας του ληξιάρχου ο οποίος θα συντάξει τη ληξιαρχική πράξη.

2. Η απόφαση πρέπει να βεβαιώνει και κάθε άλλο στοιχείο που πρέπει κατά το νόμο να περιέχει η ληξιαρχική πράξη, εκτός αν αυτό είναι αδύνατο.

3. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 εφαρμόζονται και για τη διόρθωση ληξιαρχικής πράξης".

IV. ΛΟΙΠΟ ΕΘΝΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

A. Γνωμοδότηση ΝΣΚ υπ' αριθμόν 431/2006

11. Μετά τις παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη (βλ. παράγραφο 14 κατωτέρω), το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους εξέδωσε τη γνωμοδότηση υπ' αριθμόν 431/2006, τα σχετικά σημεία της οποίας έχουν ως εξής:

"... στην περίπτωση που δεν υφίσταται με τη δήλωση της βαπτίσεως και ταυτόχρονη ή προγενέστερη δήλωση ονοματοδοσίας, οι γονείς έχουν υποχρέωση να προβαίνουν σε ειδική δήλωση καθώς δεν αρκεί για την ονοματοδοσία η απλή σημείωση κατά την καταχώρηση της βάπτισης του τυχόν δοθέντος ονόματος... στην περίπτωση κατά την οποία δεν προβαίνουν οι γονείς σε ονοματοδοσία, το νεογνό και αν έχει καταχωρηθεί η βάπτιση, δεν αποκτά κύριο όνομα και συνεπώς δεν μπορεί να αναγραφεί και στα αποσπάσματα ληξιαρχικών πράξεων που χορηγούνται έως ότου συντελεστεί η ονοματοδοσία".

12. Σύμφωνα με το άρθρο 7§4 του Ν.3086/2002, οι γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ δεν είναι υποχρεωτικές για τη δημόσια διοίκηση πριν από την αποδοχή τους από τον Πρόεδρο της Βουλής, τον αρμόδιο Υπουργό, ή το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή άλλο κατά νόμο αρμόδιο όργανο αυτού ή ανεξάρτητης διοικητικής αρχής ή από τον Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας.

B. Εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών

13. Σε εγκύκλιο από 24 Οκτωβρίου 2006, το Υπουργείο Εσωτερικών παρέθεσε τα εξής:

"Μία δήλωση βάπτισης δεν μπορεί να εκληφθεί και σαν δήλωση ονοματοδοσίας αν δεν γίνεται με τους όρους του άρθρου 25 του Ν.344/76, δηλαδή αν δεν γίνεται και από τους δύο γονείς ή αν δεν συνοδεύεται από εξουσιοδότηση του απόντος γονέως".

Γ. Συνήγορος του Πολίτη

14. Σε παρέμβαση το Δεκέμβριο του 2006, μετά από προσφυγές που ασκήθηκαν το Δεκέμβριο του 2005 και τον Ιανουάριο του 2006, ο Συνήγορος του Πολίτη δήλωσε, μεταξύ άλλων:

"...Η αντίληψη ότι σε ονοματοδοσία προβαίνουν μόνον όσοι δεν προτίθενται να τελέσουν βάπτισμα ή ότι όταν έχει τελεστεί βάπτισμα περιττεύει η ονοματοδοσία, όχι μόνο δεν είναι σύμφωνη με τις παραπάνω διατάξεις, αλλά επιπλέον έχει ως αποτέλεσμα τον εξαναγκασμό πολιτών σε ακούσια ληξιαρχική καταγραφή θρησκευματος".

15. Στην ετήσια έκθεση του 2006, ο Συνήγορος του Πολίτη ανέφερε, μεταξύ άλλων:

"Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η θρησκευτική ελευθερία στην Ελλάδα οφείλονται κυρίως σε αγκυλώσεις και παρανοήσεις της δημόσιας διοίκησης ως προς τη θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους. Αν και ο νομοθέτης έχει από δεκαετίες προβεί στην πλήρη εκκοσμίκευση του κράτους, η δημόσια διοίκηση είτε εγκλωβισμένη σε εγγενή αδράνεια είτε λόγω άλλων εμποδίων, είτε ακολουθώντας απλώς προκαταλήψεις της κοινωνίας, διατηρεί ενεργώς τα κατάλοιπα της ιερατικής εξουσίας".

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

I. ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 9 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

16. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η καταχώρηση της λέξης "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησής της παραβιάζει την αρνητική πτυχή της ελευθερίας εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους, όπως προβλέπει το άρθρο 9 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

"Κάθε πρόσωπο δικαιούται ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένα ή συλλογικά, δημόσια ή κατ' ιδίαν, μέσω της λατρείας, της παιδείας και της άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών.

2. Η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελεί αντικείμενο άλλων περιορισμών πέραν αυτών που προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα, σε μια δημοκρατική κοινωνία, για τη δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της δημόσιας τάξης, της υγείας και της ηθικής, ή την προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων".

A. Επί του παραδεκτού

1. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

17. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι προσφεύγοντες δεν εξάντλησαν τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Ειδικότερα, επέλεξαν να καταθέσουν αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ωστόσο, δεδομένου ότι η αναγραφή της λέξης "ονοματοδοσία" δεν προβλέπεται από νομοθετική διάταξη και αναγράφηκε εκ παραδρομής, οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν προσφύγει, αντιθέτως, για τη διόρθωση της ληξιαρχικής πράξης γέννησης είτε στον Εισαγγελέα είτε στο Ειρηνοδικείο, σύμφωνα με το άρθρο 782 ΚΠολΔ. Η διαδικασία που προβλέπει ο νόμος είναι απλή και η θετική απόφαση θα υποχρέωνε τον ληξίαρχο να προβεί στη διόρθωση. Η Κυβέρνηση προσκόμισε ορισμένες εθνικές αποφάσεις που διέτασσαν διόρθωση σφαλμάτων σε ληξιαρχικές πράξεις γέννησης.

18. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε επίσης ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν σημαντική βλάβη υπό την έννοια του άρθρου 35§3(β) της Σύμβασης ως αποτέλεσμα της φερόμενης παραβίασης της Σύμβασης. Ειδικότερα, παραπονέθηκαν για τη χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησής της, η οποία απλώς επαναλάμβανε τον τίτλο του άρθρου 25 του Ν.644/1976. Ωστόσο, τα ληξιαρχικά μητρώα δεν είναι προσβάσιμα σε όλους. Επιπλέον, η σημείωση αυτή δεν εμφανίζεται στα αποσπάσματα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης τα οποία θα έπρεπε να υποβάλλει η τρίτη προσφεύγουσα σε σχολεία και άλλες δημόσιες υπηρεσίες. Συνεπώς, δεν υπήρχε περίπτωση να υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεών της, και η φερόμενη βλάβη που υπέστησαν οι προσφεύγοντες, εφ' όσον υπάρχει,

ήταν αμελητέα. Το γεγονός ότι δεν παρέθεσαν συγκριμένο συμβάν αποδεικνύει αυτή την άποψη. Επίσης, παραπονέθηκαν ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις τους γνωστοποιήθηκαν με τη χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία", ενώ παράλληλα οι γονείς πρέπει να καταχωρούν το θρήσκευμά τους όταν καταχωρούν μια γέννηση και ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες δεν υπέβαλαν ποτέ σχετική αιτίαση. Οι ανωτέρω ισχυρισμοί αποδεικνύουν ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν σημαντική βλάβη λόγω της φερόμενης παραβίασης της Σύμβασης, και το Δικαστήριο δεν υποχρεούται να εξετάσει την υπόθεση λόγω σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, η αιτίαση των προσφευγόντων εξετάστηκε ενδελεχώς από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Συνεπώς, πληρούνται και τα τρία κριτήρια του άρθρου 35§3(β) της Σύμβασης και η προσφυγή πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη.

2. Οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων

19. Οι προσφεύγοντες αμφισβήτησαν τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης. Κατά την άποψή τους, είχαν εξαντλήσει όλα τα διαθέσιμα εσωτερικά ένδικα μέσα τα οποία θα μπορούσαν να παράσχουν επανόρθωση όσον αφορά την αιτίασή τους. Σχετικά με την αίτηση διόρθωσης ορισμένων στοιχείων της ληξιαρχικής πράξης γέννησης σύμφωνα με το άρθρο 13 του Ν.344/1976 και το άρθρο 782 ΚΠολΔ, η διαδικασία αυτή αφορούσε ακούσια σφάλματα, π.χ. γραμματικά ή ορθογραφικά, και πλάνες περί τα πράγματα. Ωστόσο, υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης και αντίθετα με τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης, η πρόσθετη σημείωση δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας δεν ήταν λάθος που έγινε ακούσια, αλλά σκόπιμη καταχώρηση αληθούς πληροφορίας, δηλ. ότι η τρίτη προσφεύγουσα είχε αποκτήσει το όνομά της με πράξη ονοματοδοσίας. Αυτή η πληροφορία όμως δεν θα πρέπει να εμφανίζεται στο πιστοποιητικό γέννησής της, καθώς αποκάλυπτε τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των προσφευγόντων. Συνεπώς, το πιστοποιητικό γέννησης ήταν σωστό και δεν περιείχε ανακριβείς πληροφορίες ώστε οι προσφεύγοντες να ζητήσουν διόρθωση μέσω της διαδικασίας που προβλέπεται από το άρθρο 13 του Ν.344/1976 και το άρθρο

782 ΚΠολΔ. Αντίθετα, η διαδικασία αυτή δεν είναι η ενδεδειγμένη για την ανακήρυξη της χειρόγραφης σημείωσης του υπαλλήλου του Ληξιαρχείου Αμαρουσίου ως άκυρης.

20. Όσον αφορά τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν υποστεί σημαντική ζημία, οι προσφεύγοντες, παραπέμποντας στις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Birzietis κατά Λιθουανίας* (νο. 49304/09, §§34-37, 14.6.2016) και *Vartic κατά Ρουμανίας (νο.2)* (νο. 14150/08, §§37-41, 17.12.2013), ισχυρίζονται ότι η υπόθεση εγείρει σημαντικά ζητήματα αρχής. Το ζήτημα που προέκυψε ήταν γενικού ενδιαφέροντος στην ελληνική έννομη τάξη επειδή, από το 1976 και εξής, η νομοθεσία ορίζει ότι η "ονοματοδοσία" είναι ο μόνος νόμιμος τρόπος απόκτησης ονόματος. Ωστόσο, οι ληξιαρχοί συνεχίζουν να θεωρούν τη βάπτισμα ως εναλλακτικό τρόπο νόμιμης απόκτησης ονόματος και, συνεπώς, συνεχίζουν να σημειώνουν δίπλα στο όνομα του νεογνού, οι γονείς του οποίου δήλωσαν το όνομα του παιδιού με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας, τη λέξη "ονοματοδοσία", σε αντίθεση με την απόκτηση ονόματος με βάπτισμα. Στο πλαίσιο αυτό, το γεγονός ότι ορισμένοι γονείς επέλεξαν να μην δώσουν όνομα στο παιδί τους με βάπτισμα αποκαλύπτει κάτι σχετικά με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους. Συνεπώς, οι προσφεύγοντες υπέστησαν σημαντική βλάβη λόγω της παραβίασης της αρνητικής πτυχής των δικαιωμάτων τους σύμφωνα με το άρθρο 9 της Σύμβασης.

21. Ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες ισχυρίζονται επίσης ότι το γεγονός ότι το θρήσκευμά τους καταχωρήθηκε στη ληξιαρχική πράξη γέννησης της κόρης τους δεν αρκεί ώστε να μετριαστούν οι συνέπειες της χειρόγραφης σημείωσης "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομά της. Όταν γεννήθηκαν ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες, πριν από το 1976, η βάπτισμα ήταν ο μόνος νόμιμος τρόπος απόκτησης ονόματος. Συνεπώς, όλοι όσοι γεννήθηκαν πριν από το 1976 έπρεπε να βαπτιστούν για να αποκτήσουν όνομα, ανεξαρτήτως εάν ήταν πραγματικοί χριστιανοί ή όχι. Έπρεπε να βαπτιστούν όσοι πίστευαν και όσοι δεν πίστευαν, καθώς ήταν ο μόνος τρόπος νόμιμης απόκτησης ονόματος και, έτσι, η ένδειξη "χριστιανός

ορθόδοξος" ως θρήσκευμά τους δεν αποκάλυπτε αναγκαστικά τις πεποιθήσεις τους.

22. Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν σοβαρή βλάβη, ισχυρίζονται ότι η υπόθεση δεν μπορούσε να απορριφθεί ως απαράδεκτη, καθώς ο σεβασμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα απαιτούσε διερεύνηση επί της ουσίας και, επιπροσθέτως, η υπόθεση δεν εξετάστηκε δεόντως από εθνικό δικαστήριο. Ειδικότερα, η ένδειξη των θρησκευτικών πεποιθήσεων ενός ατόμου σε δημόσιο έγγραφο που προοριζόταν προς χρήση στις συναλλαγές του ατόμου με πολλές δημόσιες υπηρεσίες αποτελεί ζήτημα αρχής που πρέπει να εξεταστεί από το Δικαστήριο. Επίσης, η αίτηση ακύρωσης που κατέθεσαν οι προσφεύγοντες ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας είχε απορριφθεί ως απαράδεκτη και, συνεπώς, η αίτησή τους δεν διερευνήθηκε ποτέ επί της ουσίας και δεν είχε εξεταστεί δεόντως από εθνικό δικαστήριο.

3. Η αξιολόγηση του Δικαστηρίου

23. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Κυβέρνηση διατύπωσε δύο ενστάσεις απαράδεκτου της προσφυγής, δηλ. ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα και ότι δεν είχαν υποστεί σημαντική βλάβη λόγω των φερόμενων παραβιάσεων της Σύμβασης.

(α) Ένσταση περί της μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων

24. Όσον αφορά την πρώτη ένσταση της Κυβέρνησης, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 35§1 της Σύμβασης, δεν μπορεί να επιληφθεί προσφυγής παρά μόνο αφού εξαντληθούν τα εσωτερικά ένδικα μέσα που αφορούν τις φερόμενες παραβιάσεις και που είναι διαθέσιμα και επαρκή. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει επίσης ότι εναπόκειται στην Κυβέρνηση που προβάλλει την μη εξάντληση να το πείσει ότι το ένδικο μέσο ήταν αποτελεσματικό και διαθέσιμο στη θεωρία και στην πράξη κατά τον κρίσιμο χρόνο, δηλ. ότι ήταν προσβάσιμο, ικανό να παράσχει επανόρθωση σε σχέση με τις αιτιάσεις του προσφεύγοντος και παρείχε εύλογες προοπτικές επιτυχίας (βλ. ιδίως *Selmouni κατά Γαλλίας* [Μείζονος

Σύνθεσης], νο.25803/94, §76, ECHR-1999-V, *Sejdovic κατά Ιταλίας* [Μείζονος Σύνθεσης], νο.56581/00, §46, ECHR-2006-II, *Vuckovic κ.ά. κατά Σερβίας* (προκαταρκτική ένσταση) [Μείζονος Σύνθεσης], νο.17153/11 και 29 άλλοι, §74, 25.3.2014, και *Gherghina κατά Ρουμανίας* [Μείζονος Σύνθεσης] [dec.], νο.42219/07, §85, 9.7.2015). Εφ' όσον εκπληρωθεί το βάρος της απόδειξης, εναπόκειται στον προσφεύγοντα να αποδείξει ότι το ένδικο μέσο που προέβαλε η Κυβέρνηση όντως χρησιμοποιήθηκε ή ήταν για κάποιο λόγο ανεπαρκές και αναποτελεσματικό στις συγκεκριμένες περιστάσεις της υπόθεσης, ή ότι υπήρχαν ειδικές περιστάσεις που τον απάλλασαν από την απαίτηση αυτή (βλ. *Akdivar κ.ά. κατά Τουρκίας*, 16.9.1996, §68, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, και *Prencipe κατά Μονακό*, νο.43376/06, §93, 16.7.2009).

25. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει επίσης ότι, όταν είναι διαθέσιμα περισσότερα του ενός ένδικα μέσα, ο προσφεύγων δεν απαιτείται να ασκήσει περισσότερα του ενός και συνήθως αποτελεί επιλογή του ατόμου το ποιο ένδικο μέσο θα επιλέξει (βλ. *Karako κατά Ουγγαρίας*, νο.39311/05, §14, 18.4.2009, *Hilal κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), νο.45276/99, 8.2.2000, και *Airey κατά Ιρλανδίας*, 9.10.1979, §23, Series A, no.32). Σύμφωνα με την πάγια νομολογία, όταν έχει ασκηθεί ένδικο μέσο, δεν απαιτείται η χρήση άλλου ένδικου μέσου με ουσιαστικά τον ίδιο σκοπό (βλ. μεταξύ άλλων *Micallef κατά Μάλτας* [Μείζονος Σύνθεσης], νο.17056/06, §58, ECHR 2009, και *Kozacioglu κατά Τουρκίας* [Μείζονος Σύνθεσης], νο.2334/03, §40, ECHR 2009).

26. Όσον αφορά τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες κατέθεσαν αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, ισχυριζόμενοι ότι η χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στο πιστοποιητικό γέννησής της αποτελούσε ένδειξη των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους, καθώς υποδήλωνε ότι είχαν επιλέξει να δώσουν όνομα στην κόρη τους με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας και όχι με βάπτισή. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, αφού εξέτασε τους ισχυρισμούς

των προσφευγόντων, απέρριψε την αίτησή τους ως απαράδεκτη, χωρίς να λάβει υπ' όψιν ότι δεν ήταν αρμόδιο να κρίνει τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων. Συνεπώς, και δεδομένου ότι η αιτίαση των προσφευγόντων ερμηνεύεται ως αφορώσα την αρνητική πτυχή του δικαιώματος εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, καταθέτοντας αίτηση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι προσφεύγοντες επιδίωξαν την ακύρωση του πιστοποιητικού γέννησης όσον αφορά τη χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας, και όχι τη διόρθωση ανακριβούς πληροφορίας ή πληροφορίας που δεν ήταν πλέον έγκυρη. Το Δικαστήριο δεν πείστηκε ότι η κατάθεση αίτησης διόρθωσης θα παρείχε επαρκή επανόρθωση για τις αιτιάσεις των προσφευγόντων. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όταν είναι διαθέσιμα περισσότερα του ενός ένδικα μέσα, ο προσφεύγων δεν απαιτείται να ασκήσει περισσότερα του ενός. Υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν έκρινε ότι δεν ήταν αρμόδιο να εξετάσει το ζήτημα που τέθηκε ενώπιόν του. Αντίθετα, εξέτασε την ουσία της αίτησης για να την απορρίψει λόγω έλλειψης έννομου συμφέροντος (βλ. παράγραφο 7 ανωτέρω). Συνεπώς, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης περί παράληψης δέουσας εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων λόγω μη κατάθεσης αίτησης διόρθωσης.

(β) Ένσταση περί της απουσίας σημαντικής βλάβης των προσφευγόντων

27. Όσον αφορά την ένσταση της Κυβέρνησης ότι οι προσφεύγοντες δεν υπέστησαν σημαντική βλάβη, το Δικαστήριο σημειώνει ότι θεωρεί ότι ο κανόνας που περιλαμβάνεται στο άρθρο 35§3(β) της Σύμβασης απαρτίζεται από τρία κριτήρια. Πρώτον, κατά πόσον ο προσφεύγων υπέστη "σημαντική βλάβη". Δεύτερον, κατά πόσον ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου υποχρεώνει το Δικαστήριο να εξετάσει την υπόθεση. Και τρίτον, κατά πόσον η υπόθεση έχει εξεταστεί δεόντως από εσωτερικό δικαστήριο (βλ. *Margulev κατά Ρωσίας*, νο.15449/09, §39, 8.10.2019).

28. Το πρώτο ζήτημα, δηλ. κατά πόσον ο προσφεύγων υπέστη "σημαντική βλάβη", αντιπροσωπεύει το πρώτο στοιχείο. Με αφορμή τη γενική αρχή *de minimus non curat praetor*, το πρώτο κριτήριο του κανόνα βασίζεται στο ότι η παραβίαση δικαιώματος, όσο πραγματική και αν είναι από αμιγώς νομική άποψη, πρέπει να έχει ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας ώστε να απαιτείται εξέταση από διεθνές δικαστήριο. Η αξιολόγηση του εν λόγω ελάχιστου επιπέδου είναι, εκ των πραγμάτων, σχετική και εξαρτάται από το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης. Η σοβαρότητα μιας παραβίασης πρέπει να αξιολογείται λαμβάνοντας υπ' όψιν τόσο τις υποκειμενικές αντιλήψεις του προσφεύγοντος, όσο και όσα διακυβεύονται αντικειμενικά σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Με άλλα λόγια, η απουσία "σημαντικής βλάβης" μπορεί να βασίζεται σε κριτήρια όπως ο οικονομικός αντίκτυπος του ζητήματος ή η σημασία της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα. Ωστόσο, η υποκειμενική αντίληψη του προσφεύγοντος δεν αρκεί αφ' εαυτής για να συμπεράνουμε ότι υπέστη σημαντική βλάβη. Η υποκειμενική αντίληψη πρέπει να δικαιολογείται με αντικειμενικούς λόγους (βλ. με περαιτέρω παραπομπές, *C.P. κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (dec.), νο.300/11, §42, 6.9.2016). Η παραβίαση της Σύμβασης μπορεί να αφορά σημαντικά ζητήματα αρχής και, έτσι, να προκαλεί σημαντική βλάβη ανεξάρτητα από την επαχθή αιτία (βλ. *Korolev κατά Ρωσίας* (dec.), νο.25551/05, ECHR 2010-V).

29. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 9 της Σύμβασης, η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας αποτελεί ένα από τα θεμέλια μιας "δημοκρατικής κοινωνίας" υπό την έννοια της Σύμβασης (βλ. *Κοκκινάκης κατά Ελλάδος*, 25.5.1993, §31, Series A no.260-A). Όπως και στην περίπτωση της ελευθερίας έκφρασης (βλ. *Margulev*, όπ.π., §41), σε υποθέσεις που αφορούν την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, η εφαρμογή του κριτηρίου του παραδεκτού που περιλαμβάνεται στο άρθρο 35§3(β) της Σύμβασης θα πρέπει να λαμβάνει δεόντως υπ' όψιν τη σημασία αυτής της ελευθερίας και να υποβάλλεται σε προσεκτική διερεύνηση από το Δικαστήριο.

30. Εφαρμόζοντας αυτή την αρχή στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υποκειμενική αντίληψη των προσφευγόντων περί της φερόμενης παραβίασης αφορούσε το ότι βίωσαν επέμβαση στα δικαιώματά τους βάσει του άρθρου 9, η οποία θα μπορούσε να τους θέσει σε κίνδυνο διακρίσεων στις σχέσεις τους με τις διοικητικές αρχές. Δεδομένου του ουσιώδους ρόλου των δικαιωμάτων που παρατίθενται στο άρθρο 9 σε μια δημοκρατική κοινωνία, η φερόμενη παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης στην παρούσα υπόθεση αφορά, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, "σημαντικά ζητήματα αρχής". Συνεπώς, το Δικαστήριο πείστηκε ότι οι προσφεύγοντες έχουν υποστεί σημαντική βλάβη ως αποτέλεσμα της σημείωσης που καταχωρήθηκε στο πιστοποιητικό γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας και κρίνει απαραίτητο να εξετάσει κατά πόσον ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου το υποχρεώνει να εξετάσει την υπόθεση ή κατά πόσον έχει εξεταστεί δεόντως από εσωτερικό δικαστήριο (βλ. *mutatis mutandis*, *M.N. κ.ά. κατά Αγίου Μαρίνου*, νο.28005/12, §39, 7.7.2015).

31. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ενδεδειγμένο να απορρίψει την παρούσα αιτίαση αναφορά με το άρθρο 35§3(β) της Σύμβασης και απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης όσον αφορά τη φερόμενη απουσία σημαντικής βλάβης.

(γ) Συμπέρασμα

32. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η παρούσα αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35§3(α) της Σύμβασης, ούτε ότι είναι απαράδεκτη για άλλους λόγους. Συνεπώς, θα πρέπει να την κηρύξει παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων

33. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στο πιστοποιητικό γέννησής της αποτελεί παραβίαση της αρνητικής πτυχής του δικαιώματος εκδήλωσης της θρησκείας τους. Ειδικότερα, από το 1976, η ελληνική νομοθεσία αναγνωρίζει τη ληξιαρχική πράξη ονοματοδοσίας ως

τον μοναδικό τρόπο με τον οποίο ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει όνομα. Ωστόσο, υπάρχει πολυετής διοικητική πρακτική εκ μέρους των ληξιαρχείων που παρουσιάζουν τη βάπτισμα ως έναν άλλο, εναλλακτικό τρόπο απόκτησης ονόματος, και εγκύκλιοι που εξέδωσε το Υπουργείο Εσωτερικών έδωσαν οδηγίες στα ληξιαρχεία να δέχονται τη βάπτισμα ως δήλωση ονόματος. Η ύπαρξη μιας τέτοιας πρακτικής αποδείχθηκε από τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης και ενισχύθηκε από τις παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Στο πλαίσιο αυτό, η αναγραφή της λέξης "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας υποδηλώνει την απουσία βάπτισμα και, έτσι, τη φιλοσοφική και θρησκευτική σχέση του πρώτου και της δεύτερης προσφευγόντων, ως γονέων της τρίτης προσφεύγουσας. Αντίθετα, όταν οι γονείς δηλώνουν τη βάπτισμα του παιδιού τους, το δοθέν όνομα καταχωρείται χωρίς σημείωση δίπλα σε αυτό, καθώς συμπληρώνεται παράλληλα η ενότητα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης που αφορά τη βάπτισμα.

34. Οι προσφεύγοντες αναγνωρίζουν ότι η ίδια η λέξη "ονοματοδοσία" δεν φέρνει κανέναν ειδικό συνειρμό και δεν αποκαλύπτει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους. Ωστόσο, η χρήση αυτής της λέξης-κλειδί δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στο πιστοποιητικό γέννησής της αναμφίβολα σηματοδοτεί ότι οι προσφεύγοντες δεν χρησιμοποίησαν την ευρέως διαδεδομένη διαδικασία της δήλωσης του ονόματος του παιδιού τους μαζί με τη βάπτισμά της, μια πρακτική που οι περισσότεροι Έλληνες εξακολουθούν να πιστεύουν ότι είναι έγκυρη και διαθέσιμη. Αυτή η εσφαλμένη αντίληψη διατηρήθηκε με τη διοικητική πρακτική. Η λέξη "ονοματοδοσία" προστίθεται μόνο όταν κάποιος επιλέγει να δηλώσει το όνομα του παιδιού του χωρίς να το έχει βαπτίσει. Αφ' ετέρου, εάν οι γονείς, όταν δηλώνουν τη γέννηση του παιδιού τους, δηλώσουν ρητά ότι το παιδί θα βαπτιστεί αργότερα, τότε το όνομα του παιδιού μένει κενό και συμπληρώνεται όταν γίνει η βάπτισμα. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν προστίθεται σημείωση δίπλα στο όνομα του παιδιού.

35. Όταν δήλωσαν τη γέννηση της κόρης τους, ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες έλαβαν αντίγραφα και αποσπάσματα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης του παιδιού τους, στα οποία η λέξη "ονοματοδοσία" αναγραφόταν δίπλα στο όνομά της. Χρησιμοποίησαν αυτά τα έγγραφα στη διάρκεια των ετών όταν τα ζητούσαν διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, π.χ. για την εγγραφή της τρίτης προσφεύγουσας στο σχολείο. Ακόμη και αν τα αντίγραφα και αποσπάσματα που εκδίδει τώρα το σύστημα δεν περιλαμβάνουν αυτή τη σημείωση – όπως φαίνεται από αυτά που υπέβαλε η Κυβέρνηση για να υποστηρίξει τις παρατηρήσεις της – αυτό δεν μετριάξει τις συνέπειες της παραβίασης των δικαιωμάτων τους βάσει του άρθρου 9 της Σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση, τα αποσπάσματα και αντίγραφα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης που δεν περιλάμβαναν τη λέξη "ονοματοδοσία" και παρουσιάστηκαν από την Κυβέρνηση για πρώτη φορά ενώπιον του Δικαστηρίου δεν θα πρέπει να θεωρούν έγκυρα, δεδομένου ότι παρέλειπαν ουσιώδεις πληροφορίες που υπήρχαν στην αρχική ληξιαρχική πράξη γέννησης.

2. Οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης

36. Η Κυβέρνηση αντέκρουσε τα επιχειρήματα των προσφευγόντων. Υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, δεν υπήρξε επέμβαση στα δικαιώματά τους βάσει της Σύμβασης. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, κάθε άτομο έχει δικαίωμα και υποχρέωση να φέρει όνομα που να επιτρέπει την ταυτοποίησή του. Η επιλογή του ονόματος αποτελεί στοιχείο γονικής εξουσίας, και αμφότεροι οι γονείς έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στην επιλογή αυτή. αμφότεροι οι γονείς, ή ένας εξ αυτών με εξουσιοδότηση του άλλου, δηλώνουν το όνομα του παιδιού τους στον ληξίαρχο και υπογράφουν το μητρώο γεννήσεων. Ενώ, ομολογουμένως, η ευρέως διαδεδομένη πρακτική στην Ελλάδα είναι να δηλώνεται το όνομα του παιδιού μαζί με τη βάπτισή του, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ειπωθεί ότι οι ελληνικές αρχές θεωρούν τη βάπτιση ως εναλλακτικό τρόπο προκειμένου ένα άτομο να αποκτήσει όνομα.

37. Ο νόμος προβλέπει ότι η ονοματοδοσία είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει όνομα. Συνεπώς, η λέξη "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας απλώς επαναλαμβάνει τον τίτλο του άρθρου 25 του Ν.344/1976 και αποτελεί απλώς σφάλμα εκ παραδρομής του υπαλλήλου του ληξιαρχείου. Αυτή η σημείωση δεν μπορεί να εκληφθεί ότι σημαίνει ότι το άτομο θα βαπτιστεί ή δεν θα βαπτιστεί αργότερα, ούτε μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι αποκαλύπτει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του ατόμου ή των γονέων του.

38. Η Κυβέρνηση προσκόμισε ορισμένα αντίγραφα και αποσπάσματα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας, στα οποία δεν εμφανιζόταν η λέξη "ονοματοδοσία". Ισχυρίστηκε ότι, σε κάθε περίπτωση, η λέξη "ονοματοδοσία" δεν μπορεί να θεωρηθεί ως βάση διακρίσεων κατά αυτής, δεδομένου ότι δεν εμφανίζεται στα αντίγραφα και αποσπάσματα που μπορεί να λάβει η ίδια ή οι γονείς της από το ληξιαρχείο, τα οποία θα υποβάλλει στις αρμόδιες υπηρεσίες που ζητούν τέτοιο έγγραφο. Επίσης, τα πρωτότυπα μητρώα δεν είναι προσβάσιμα από όλους.

39. Τέλος, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οι παρατηρήσεις που υπέβαλε ο Συνήγορος του Πολίτη δεν ήταν συναφείς, καθώς ήταν γενικές και δεν αφορούσαν την υπόθεση των προσφευγόντων. Επίσης, διαφωνεί ότι αποτελεί πρακτική των ληξιαρχείων να συγχέουν τις δύο διαδικασίες, δηλ. την ονοματοδοσία και τη βάπτισμα. Ειδικότερα, το Υπουργείο Εσωτερικών έχει δώσει σαφείς οδηγίες στα ληξιαρχεία σχετικά με την εγκυρότητα και τις διαφορές μεταξύ των δύο διαδικασιών μέσω της ιστοσελίδας του και με την έκδοση εγκυκλίων. Τέλος, η ψηφιοποίηση του συστήματος βοήθησε στη θέσπιση ενιαίας πρακτικής για την καταχώρηση γεννήσεων και την έκδοση αντιγράφων και αποσπασμάτων.

3. Οι παρατηρήσεις του τρίτου παρεμβαίνοντος

40. Ο Συνήγορος του Πολίτη κατέθεσε ότι η "ονοματοδοσία" είναι ο μοναδικός δυνατός τρόπος απόκτησης ονόματος και απαιτείται ακόμη και όταν δηλώνεται ταυτόχρονα η βάπτισμα, καθώς η τελευταία προορίζεται να δηλώσει το θρήσκευμα και ότι το όνομα. Η ονοματοδοσία απαιτεί τη

συγκατάθεση και των δύο γονέων, ενώ η βάπτισμα μπορεί να δηλωθεί χωρίς γονική εξουσιοδότηση ή με πρωτοβουλία τρίτου. Ο Συνήγορος του Πολίτη ασχολείται επί μακρόν με τη σύγκριση μεταξύ των δύο διαδικασιών.

41. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια ο Συνήγορος του Πολίτη έχει λάβει αιτιάσεις που αφορούν την πρακτική ορισμένων ληξιαρχείων, τα οποία είτε καταχωρούσαν τη βάπτισμα ως δήλωση ονοματοδοσίας, είτε παραπλανούσαν τους γονείς παρέχοντας ψευδείς πληροφορίες σχετικά με τη φερόμενη ύπαρξη δύο εναλλακτικών διαδικασιών, αμφότερων εν ισχύ και εξ ίσου έγκυρων, όπως συνέβαινε με τους πολιτικούς και θρησκευτικούς γάμους. Αναφερόμενος στις προηγούμενες παρεμβάσεις του και στην ετήσια έκθεση του 2006 (βλ. παραγράφους 14 και 15 αντίστοιχα), ο Συνήγορος του Πολίτη δήλωσε ότι το σφάλμα συμβαίνει ως αποτέλεσμα της ευρέως διαδεδομένης πρακτικής εκ μέρους των ληξιαρχείων, και όχι ως αποτέλεσμα του νόμου – ο τελευταίος είναι σαφής ότι ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει όνομα μόνο με ονοματοδοσία – και θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποκάλυψη των θρησκευτικών απόψεων ενός ατόμου.

42. Κατά την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη, οι προκλήσεις που ανέκυψαν λόγω της παρανόησης των δύο διαδικασιών θα μπορούσαν να είχαν επιλυθεί εάν το Υπουργείο Εσωτερικών είχε δεχθεί τη γνωμοδότηση νο.431/2006, η οποία θα την καθιστούσε υποχρεωτική (βλ. παραγράφους 11 και 12 ανωτέρω). Εναλλακτικά, το ζήτημα θα μπορούσε να είχε επιλυθεί είτε ορίζοντας προθεσμία για την καταχώρηση ονόματος είτε καταργώντας την απαίτηση καταχώρησης βαπτίσεων, και ορίζοντας ότι τα θρησκευτικά δόγματα καταχωρούνται και αποδεικνύονται, όταν αυτό είναι απαραίτητο, με πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια θρησκευτική κοινότητα.

4. Η αξιολόγηση του Δικαστηρίου

(α) Γενικές αρχές

43. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 9, η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας αποτελεί ένα από τα θεμέλια μιας "δημοκρατικής κοινωνίας" υπό την έννοια της Σύμβασης. Αποτελεί, στη θρησκευτική της διάσταση, ένα από τα ζωτικότερα στοιχεία

που συνθέτουν την ταυτότητα των πιστών και την αντίληψή τους για τη ζωή, αλλά αποτελεί επίσης πολύτιμο στοιχείο για τους άθεους, τους αγνωστικιστές, τους σκεπτικιστές και τους μη ενδιαφερόμενους. Η πολυφωνία, αδιάσπαστη από μια δημοκρατική κοινωνία, που αποκτήθηκε με τόσους κόπους στη διάρκεια των αιώνων, εξαρτάται από αυτή. Η ελευθερία αυτή συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ελευθερία να έχει ή να μην έχει κανείς θρησκευτικές πεποιθήσεις και να ασκεί ή να μην ασκεί μια θρησκεία (βλ. μεταξύ άλλων, *Κοκκινάκης*, όπ.π., 31, και *Buscarini κ.ά. κατά Αγίου Μαρίνου* [Μείζονος Σύνθεσης], νο.24645/94, §34, ECHR 1999-I).

44. Αν και η θρησκευτική ελευθερία αποτελεί πρωτίστως ζήτημα ατομικής συνείδησης, συνεπάγεται επίσης την ελευθερία ενός ατόμου να εκδηλώνει τη θρησκεία του μόνος και κατ' ιδίαν ή μαζί με άλλους, δημοσίως και εντός του κύκλου των ομόθρησκών του. Επίσης, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να τονίσει ότι το άρθρο 9 διατυπώνει αρνητικά δικαιώματα, π.χ. την ελευθερία να μην διαθέτει κανείς θρησκευτικές πεποιθήσεις και να μην ασκεί μια θρησκεία (βλ. σχετικά *Κοκκινάκης*, και *Buscanini κ.ά.*, όπ.π.). Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι το δικαίωμα εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων έχει και αρνητική πτυχή, δηλ. το δικαίωμα ενός ατόμου να μην υποχρεούται να γνωστοποιεί τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις του και να μην υποχρεούται να ενεργεί με τρόπο που μπορεί να δίνει τη δυνατότητα να συμπεράνει κανείς ότι έχει – ή δεν έχει – τέτοιες πεποιθήσεις. Συνεπώς, οι κρατικές αρχές δεν δικαιούνται να επεμβαίνουν στη σφαίρα της ελευθερίας συνείδησης ενός ατόμου και να επιδιώκουν να ανακαλύψουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του ή να το υποχρεώσουν να αποκαλύψει αυτές τις πεποιθήσεις (βλ. *Δημητράς κ.ά. κατά Ελλάδος* (νο.2), νο.34207/08 και 6365/09, §28, 3.11.2011, *Δημητράς κ.ά. κατά Ελλάδος*, νο.42837/06 και 4 άλλοι, §78, 3.6.2010, *Αλεξανδρίδης κατά Ελλάδος*, νο.19516/06, §38, 21.2.2008, και *Σοφιανόπουλος κ.ά. κατά Ελλάδος*, όπ.π.).

(β) Εφαρμογή των αρχών στην παρούσα υπόθεση

45. Το Δικαστήριο θα εξετάσει την παρούσα υπόθεση υπό την οπτική γωνία της αρνητικής πτυχής της ελευθερίας θρησκείας και συνείδησης, δηλ.

του δικαιώματος ενός ατόμου να μην υποχρεούται να εκδηλώσει τις πεποιθήσεις του.

(i) Περί της ύπαρξης επέμβασης

46. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι διάδικοι διαφωνούν κατά πόσον η χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" που γράφτηκε δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησής της αποτελεί επέμβαση στα δικαιώματα των προσφευγόντων σύμφωνα με το άρθρο 9. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η αναγραφή υποδήλωνε έμμεσα ότι η τρίτη προσφεύγουσα απέκτησε το όνομά της με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας και όχι με βάπτισή. Η Κυβέρνηση, αφ' ετέρου, δήλωσε ότι η ονοματοδοσία αποτελεί τον μοναδικό τρόπο με τον οποίο ένα άτομο μπορεί να αποκτήσει όνομα και, συνεπώς, η λέξη γράφτηκε δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας εκ παραδρομής. Επίσης, επαναλάμβανε απλώς τον τίτλο του άρθρου 25 του Ν.344/1976 και δεν μπορεί να εκληφθεί ότι υποδηλώνει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των προσφευγόντων ή την έλλειψη αυτών.

47. Το Δικαστήριο παρατηρεί κατά πρώτον ότι, στην αριστερή πλευρά της ληξιαρχικής πράξης γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας που κατατέθηκε ενώπιόν του, υπάρχει μια ενότητα που αφορά τα προσωπικά της στοιχεία, όπως όνομα, φύλο και ημερομηνία και ώρα γέννησης, καθώς και τα προσωπικά στοιχεία των γονέων της, δηλ. του πρώτου και της δεύτερης προσφευγόντων. Σε παρένθεση δίπλα στο όνομά της, υπάρχει η λέξη "ονοματοδοσία" σε συντομογραφία. Στη δεξιά πλευρά του εγγράφου, υπάρχει ενότητα που αφορά τη βάπτισή, που περιλαμβάνει πληροφορίες όπως ημερομηνία, ώρα, όνομα ιερέα, δοθέν όνομα, ονόματα αναδόχων και θρήσκευμα. Αυτή η ενότητα δεν ήταν συμπληρωμένη.

48. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, υπάρχει μια πρακτική εκ μέρους ορισμένων ληξιαρχείων, σύμφωνα με την οποία συγχέονται οι δύο διαδικασίες. Ειδικότερα, φαίνεται ότι ορισμένα ληξιαρχεία θεωρούν ότι η βάπτισή και η ονοματοδοσία είναι δύο διαδικασίες

που μπορούν να χρησιμοποιούνται εναλλακτικά για να δοθεί όνομα σε ένα παιδί, και ότι μόνο όσοι δεν βαπτίζονται πρέπει να ονοματοδοτούνται (βλ. παράγραφο 41 ανωτέρω). Αυτή η πρακτική καταγράφεται τουλάχιστον από το 2006, δηλ. ένα έτος πριν από την καταχώρηση της γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας από τον πρώτο προσφεύγοντα (βλ. παράγραφο 14 ανωτέρω).

49. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπ' όψιν τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι η σημείωση "ονοματοδοσία" γράφτηκε εκ παραδρομής. Ωστόσο, δεν τον θεωρεί πειστικό. Ειδικότερα, ο ισχυρισμός αυτός αναιρείται από το πιστοποιητικό που εξέδωσε το Ληξιαρχείο Αμαρουσίου και επισυνάπτεται στις παρατηρήσεις της Κυβέρνησης, το οποίο αναφέρει ότι αυτή η σημείωση εμφανίζεται σε πολλές ληξιαρχικές πράξεις γέννησης που καταχωρήθηκαν κατά την περίοδο εκείνη. Ο ισχυρισμός της αναιρείται επίσης από τις παρατηρήσεις του τρίτου παρεμβαίνοντος ο οποίος, έχοντας λάβει διάφορες αιτιάσεις με την ιδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη, είχε ήδη παρέμβει στο ζήτημα αυτό το 2006 (βλ. παράγραφο 14 ανωτέρω).

50. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η σημείωση "ονοματοδοσία" δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει θρησκευτικό συνειρμό ή ότι υποδηλώνει την έλλειψη αυτού. Ωστόσο, λαμβάνει υπ' όψιν ότι θα πρέπει να συνυπολογίζονται και τα συμφραζόμενα. Ειδικότερα, οι παρατηρήσεις που κατέθεσε ο Συνήγορος του Πολίτη ενώπιον του Δικαστηρίου καταδεικνύουν ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση και συνεπακόλουθη πρακτική εκ μέρους ορισμένων ληξιαρχείων, δηλ. ότι η ονοματοδοσία είναι ένας από τους δύο διαθέσιμους τρόπους για να αποκτήσει όνομα ένα παιδί (ο άλλος είναι η βάπτισμα). Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν βλέπει το λόγο να σημειώνεται η λέξη "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας, επαναλαμβάνοντας τον τίτλο του άρθρου 25 του Ν.344/1976, παρά μόνο για να τη διακρίνει από κάτι άλλο. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύεται περαιτέρω από την προβληματική διάρθρωση της ληξιαρχικής πράξης γέννησης, όπως περιγράφεται στην παράγραφο 47 ανωτέρω (βλ. επίσης την παράγραφο 7 σχετικά με τις κρίσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας και την παράγραφο 8 σχετικά με το

περιεχόμενο της ληξιαρχικής πράξης γέννησης σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία). Ειδικότερα, στη δεξιά πλευρά του εγγράφου, υπάρχει ενότητα που αφορά τη βάπτισή, συμπεριλαμβανομένου του δοθέντος ονόματος, η οποία στην περίπτωση της τρίτης προσφεύγουσας είναι κενή. Συνεπώς, η σημείωση "ονοματοδοσία" του ληξιαρχείου δεν γράφτηκε εκ παραδρομής, αλλά ως ένδειξη του τρόπου με τον οποίο η τρίτη προσφεύγουσα απέκτησε το όνομά της.

51. Σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο συμμερίζεται την άποψη των προσφευγόντων ότι η σημείωση "ονοματοδοσία" δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας φέρει συνειρμό, δηλ. ότι δεν βαπτίστηκε και ότι το όνομά της δόθηκε με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας. Αυτό το συμπέρασμα ενισχύεται περαιτέρω από την ενότητα που αφορά τη βάπτισή που περιλαμβάνεται στη ληξιαρχική πράξη γέννησης, η οποία είναι κενή στην περίπτωση της τρίτης προσφεύγουσας. Η εμφάνιση τέτοιων πληροφοριών σε δημόσιο έγγραφο που εκδίδεται από ένα Κράτος αποτελεί επέμβαση στο δικαίωμα όλων των προσφευγόντων να μην υποχρεούνται να εκδηλώσουν τις πεποιθήσεις τους, το οποίο είναι σύμφυτο στην έννοια της ελευθερίας της θρησκείας και της συνείδησης, όπως προστατεύεται από το άρθρο 9 της Σύμβασης. Αυτό συμβαίνει επειδή υποδηλώνει ότι ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες, ως γονείς και νόμιμοι κηδεμόνες της τρίτης προσφεύγουσας, επέλεξαν να μην βαπτίσουν την τρίτη προσφεύγουσα.

52. Επιπλέον, δεδομένης της συχνής χρήσης του πιστοποιητικού γέννησης (π.χ. για εγγραφή στο σχολείο), το να υπονοούνται σε αυτό οι θρησκευτικές πεποιθήσεις ενός ατόμου εκθέτει τον κάτοχο στον κίνδυνο διακρίσεων στις σχέσεις του με τις δημόσιες αρχές (βλ. *mutatis mutandis*, *Σοφριανόπουλος κ.ά. κατά Ελλάδος* (dec.), νο.1977/02 και 2 άλλοι, ECHR 2002-XI)). Ο κίνδυνος αυτός είναι μεγαλύτερος εάν σκεφθεί κανείς ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.344/1976, τα μητρώα είναι δημόσια (βλ. παράγραφο 8 ανωτέρω).

53. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπ' όψιν τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι το σύστημα καταχώρησης γεννήσεων έχει ψηφιοποιηθεί και ότι

συγκεκριμένα στοιχεία μπορούν τώρα να εισάγονται στο σύστημα. Ωστόσο, η ψηφιοποίηση αυτή δεν αλλάζει το γεγονός ότι, υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, η χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" καταχωρήθηκε στη ληξιαρχική πράξη γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας. Όσον αφορά τα αντίγραφα και αποσπάσματα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης της τρίτης προσφεύγουσας που προσκόμισε η Κυβέρνηση τα οποία δεν φέρουν παρόμοια σημείωση, αρκεί να πούμε ότι τα αντίγραφα και αποσπάσματα που προσκόμισαν οι προσφεύγοντες, τα οποία σύμφωνα με αυτούς είναι αυτά που τους δόθηκαν κατά την καταχώρηση του ονόματος της κόρης τους, φέρουν τη σημείωση "ονοματοδοσία".

54. Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι υπήρξε επέμβαση στα δικαιώματα των προσφευγόντων σύμφωνα με το άρθρο 9 της Σύμβασης.

55. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, για να είναι συμβατή προς το άρθρο 9§2 της Σύμβασης, μια επέμβαση στο δικαίωμα εκδήλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων ενός ατόμου πρέπει να "προβλέπεται από το νόμο", να επιδιώκει έναν ή περισσότερους από τους νόμιμους σκοπούς που παρατίθενται στη δεύτερη παράγραφο της εν λόγω διάταξης και να είναι "απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία" (βλ. μεταξύ πολλών άλλων, *Bayatyan κατά Αρμενίας* [Μείζονος Σύμβασης], νο.23459/03, §112, ECHR 2011). Αφού διαπίστωσε ότι υπήρξε επέμβαση στην αρνητική πτυχή του δικαιώματος των προσφευγόντων να εκδηλώνουν τη θρησκεία τους (βλ. παράγραφο 54 ανωτέρω), θα εξετάσει τώρα κατά πόσον πληρούνται τα ανωτέρω κριτήρια υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης.

(ii) *Πρόβλεψη από το νόμο*

56. Το Δικαστήριο θα εξετάσει τώρα κατά πόσον η επέμβαση, όπως περιγράφεται ανωτέρω, προβλεπόταν από το νόμο.

57. Οι διάδικοι και ο Συνήγορος του Πολίτη συμφωνούν ότι το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο προβλέπει ότι η ονοματοδοσία αποτελεί τον μόνο τρόπο με τον οποίο ένα άτομο αποκτά το όνομά του. Η βάπτιση, αφ' ετέρου, αποτελεί έναν τρόπο έκφρασης της θρησκείας, και δεν μπορεί να

θεωρηθεί ως τρόπος καταχώρησης του ονόματος ενός παιδιού στο μητρώο γεννήσεων.

58. Μάλιστα, το άρθρο 25 του Ν.344/1976 προβλέπει ότι ένα άτομο αποκτά το όνομά του με ονοματοδοσία. Ωστόσο, δεν συνεπάγεται, ούτε από τον εν λόγω νόμο ούτε από άλλο εσωτερικό νόμο που τέθηκε υπ' όψιν του Δικαστηρίου, ότι οι ληξιαρχοί πρέπει να γράφουν τη λέξη "ονοματοδοσία" δίπλα στα ονόματα των νεογνών που αποκτούν τα ονόματά τους με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας, και όχι με βάπτιση. Η επέμβαση, όπως περιγράφεται ανωτέρω, προέκυψε από την πρακτική του ληξιαρχείου Αμαρουσίου η οποία, βάσει των ισχυρισμών ενώπιον του Δικαστηρίου, φαίνεται να είναι ευρέως διαδεδομένη και σε άλλα ληξιαρχεία.

59. Έπεται από τα ανωτέρω ότι η επέμβαση στα δικαιώματα των προσφευγόντων βάσει του άρθρου 9 της Σύμβασης δεν προβλέπεται από το νόμο. Εν όψει αυτού του συμπεράσματος, το Δικαστήριο δεν θεωρεί απαραίτητο να εξετάσει κατά πόσον η επέμβαση επεδίωκε νόμιμο σκοπό και κατά πόσον ήταν "απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία".

60. Συνεπώς, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης.

II. ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 8 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

61. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η χειρόγραφη σημείωση "ονοματοδοσία" που εισήχθη δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησής της παραβιάζει το δικαίωμά τους στην ιδιωτική ζωή, όπως προβλέπει το άρθρο 8 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

"Κάθε πρόσωπο δικαιούται σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημοσίας αρχής στην άσκηση του δικαιώματος αυτού, εκτός εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μία δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, τη οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και τη πρόληψη ποινικών

παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων".

62. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι η σημείωση που εισήχθη δίπλα στο όνομα της τρίτης προσφεύγουσας στη ληξιαρχική πράξη γέννησής της αποκάλυψε προσωπικά στοιχεία τους, καθώς υποδήλωνε ότι ο πρώτος και η δεύτερη προσφεύγοντες είχαν επιλέξει να δώσουν όνομα στο παιδί τους με τη ληξιαρχική πράξη της ονοματοδοσίας και όχι με βάπτισμα.

63. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν υπήρξε επέμβαση στα δικαιώματα των προσφευγόντων βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης, δεδομένου ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που περιλαμβάνονται στο μητρώο γεννήσεων προβλέπεται από το νόμο και εξυπηρετεί το νόμιμο σκοπό της προστασίας των συμφερόντων των ατόμων. Σε κάθε περίπτωση, η σημείωση "ονοματοδοσία" γράφτηκε εκ παραδρομής, δεν αποκάλυψε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα και δεν εμφανίζεται σε πρόσφατα αντίγραφα και αποσπάσματα της ληξιαρχικής πράξης γέννησης.

64. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35§3(α) της Σύμβασης, ούτε ότι είναι απαράδεκτη για άλλους λόγους. Συνεπώς, θα πρέπει να την κηρύξει παραδεκτή.

65. Το Δικαστήριο κρίνει ότι, εν όψει των συμπερασμάτων στα οποία κατέληξε σε σχέση με το άρθρο 9 της Σύμβασης, δεν είναι απαραίτητο να εξετάσει χωριστά την υπόθεση από την άποψη του άρθρου 8.

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

66. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει:

"Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση".

A. Αποζημίωση

67. Οι δύο πρώτοι προσφεύγοντες αιτούνται 3.000 ευρώ (EUR) έκαστος για ηθική βλάβη και η τρίτη προσφεύγουσα αιτείται EUR 5.000.

68. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η πιθανή διαπίστωση παραβίασης παρέχει επαρκή επανόρθωση για τους προσφεύγοντες. Σε κάθε περίπτωση, τα ποσά που θα επιδικάσει το Δικαστήριο δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα ποσά που επιδικάζονται σε παρόμοιες υποθέσεις.

69. Το Δικαστήριο επιδικάζει στους προσφεύγοντες EUR 10.000 από κοινού για ηθική βλάβη, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθούν οι προσφεύγοντες.

B. Δικαστικά έξοδα

70. Οι προσφεύγοντες αιτούνται επίσης EUR 1.614,99 για δικαστικά έξοδα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και EUR 1.240 για δικαστικά έξοδα ενώπιον του Δικαστηρίου, επισυνάπτοντας και στις δύο περιπτώσεις τις σχετικές αποδείξεις.

71. Η Κυβέρνηση παροτρύνει το Δικαστήριο να απορρίψει το ποσό που αιτούνται για τις εσωτερικές διαδικασίες ως περιττό. Όσον αφορά το ποσό που αιτούνται για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το τυχόν επιδικασθέν ποσό δεν πρέπει να υπερβαίνει αυτό που επιδικάζεται συνήθως σε παρόμοιες υποθέσεις.

72. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων δικαιούται αποζημίωση για δικαστικά έξοδα μόνον εφ' όσον αποδεχθεί ότι τα έξοδα αυτά ήταν πραγματικά, αναγκαία και εύλογα. Στην παρούσα υπόθεση, έχοντας υπ' όψιν τα έγγραφα που είναι στη διάθεσή του και τα ανωτέρω κριτήρια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι εύλογο να επιδικάσει το ποσό των EUR 800 για δικαστικά έξοδα στην εσωτερική διαδικασία και το ποσό των EUR 1.000 για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθούν οι προσφεύγοντες.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

73. Το Δικαστήριο θεωρεί αρμόζον να υπολογίζονται οι τόκοι υπερημερίας με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής

χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν 3 ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΛΟΓΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή,
2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης,
3. *Κρίνει* ότι δεν χρειάζεται να εξετάσει χωριστά την αιτίαση βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης,
4. *Κρίνει*
  - (α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλλει από κοινού στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί αμετάκλητη, σύμφωνα με το άρθρο 44§2 της Σύμβασης, τα εξής ποσά:
    - (i) EUR 10.000 (δέκα χιλιάδες ευρώ), συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθούν οι προσφεύγοντες, για ηθική βλάβη,
    - (ii) EUR 1.800 (χίλια οκτακόσια ευρώ), συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθούν οι προσφεύγοντες, για δικαστικά έξοδα,
  - (β) ότι από τη λήξη της προαναφερθείσας τρίμηνης προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, θα πληρώνεται απλός τόκος επί των ανωτέρω ποσών ο οποίος θα υπολογίζεται με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.
5. *Απορρίπτει* τα υπόλοιπα αιτήματα των προσφευγόντων για δίκαιη ικανοποίηση.

Έγινε στα αγγλικά και κοινοποιήθηκε γραπτώς στις 25 Ιουνίου 2020 σύμφωνα με τον Κανόνα 77 παρ.2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

Abel Campos

Ksenija Turkovic

Γραμματέας

Πρόεδρος

Αθήνα, 26.10.2020

Ακριβής μετάφραση από τα αγγλικά

Η μεταφράστρια Ελένη Δημητρίου